

Rozdział 3. Samorząd gminny w kształtowaniu obszarów wiejskich

3. Samorząd gminny w kształtowaniu obszarów wiejskich

3.1. Samorząd gminny

Samorząd terytorialny jest wyrazem decentralizacji władzy publicznej. Samorząd gminny uznawany jest w wielu państwach za podstawową jednostkę podziału terytorialnego. Decentralizacja administracji państwowej realizowana jest na podstawie przepisów prawa przez miejscowe niezależne organy tworzone przez mieszkańców lokalnej zbiorowości (por. Niewiadomski 1990). Samorząd tworzy wspólnota samorządowa, w której uczestniczą mieszkańcy danego terenu, jest zatem delegacją kompetencji mieszkańców w zakresie zaspokajania zbiorowych potrzeb, wybieramy spośród przedstawicieli lokalnej zbiorowości. Powstał w wyniku utworzenia terenowych struktur, do których oddelegowano część władzy centralnej. Ludność zamieszkująca dany obszar tworzy zorganizowaną strukturę samorządową, nazywaną samorządem terytorialnym. Gmina uznawana jest za podstawową...

Samorząd gminny stanowi konstytucyjnie uznaną, podstawową jednostkę samorządu terytorialnego, będącą kluczowym podmiotem w kształtowaniu rozwoju obszarów wiejskich. Jego istota wywodzi się z zasady subsydiarności i decentralizacji władzy publicznej, której celem jest efektywniejsza alokacja dóbr publicznych oraz lepsze dostosowanie usług do lokalnych potrzeb w porównaniu z szczeblem centralnym. Teoretyczne uzasadnienie dla tej roli znajduje oparcie w koncepcjach federalizmu fiskalnego, teorii wyboru publicznego oraz modelu Tiebouta, które podkreślają wyższość zdecentralizowanego zarządzania w zaspokajaniu preferencji mieszkańców i stymulowaniu konkurencji międzyjednostkowej.

Podstawową funkcją samorządu gminnego w obszarach wiejskich jest strategiczne kierowanie rozwojem lokalnym, co przejawia się w obligatoryjnym (od 2026 r.) opracowywaniu wieloletnich strategii rozwoju. Proces ten ma charakter planowy, analityczny, antycypacyjny i partycypacyjny, integrując cele społeczne, gospodarcze i przestrzenne. Kluczowym instrumentem realizacji tych celów jest samodzielność finansowa gminy, oparta na budżecie i wieloletniej prognozie finansowej, umożliwiająca gospodarowanie środkami publicznymi oraz pozyskiwanie funduszy zewnętrznych.

Analiza wyodrębnia szereg specyficznych narzędzi planistycznych będących w dyspozycji samorządu. Należą do nich: miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP) oraz Zintegrowane Plany Inwestycyjne (ZPI), służące harmonizacji celów publicznych. Ponadto, istotnymi narzędziami zarządczymi są Wieloletnie Plany Inwestycyjne (WPI), które operacjonalizują strategię poprzez wieloletnie programowanie zadań i ich finansowania. Samorząd gminny funkcjonuje jako kluczowa instytucja publiczna, która poprzez połączenie autonomii, instrumentów planistycznych i strategicznego zarządzania stwarza ramy dla zrównoważonego i endogenicznego rozwoju społeczno-gospodarczego terenów wiejskich.